

สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย (ปาตานี): การทำให้การแสดงออกเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเองเป็นอาชญากรรม การจำกัดการเข้าถึงความยุติธรรม และการคงอยู่ของการลอยนวลพ้นผิดเชิงโครงสร้าง

การประเมินโดยสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะกระบวนการ UPR รอบที่ 3

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในปาตานี (จังหวัดชายแดนภาคใต้) ยังคงถูกกำหนดโดยความขัดแย้งที่ยาวนานกว่าสองทศวรรษ และการทำให้การปกครองด้วยมาตรการด้านความมั่นคงพิเศษกลายเป็นเรื่องปกติ กฎหมายความมั่นคงพิเศษที่ซ้อนทับกันยังคงส่งผลต่อชีวิตพลเรือนและการเข้าถึงความยุติธรรม ทั้งอำนาจควบคุมตัวพิเศษ หลักประกันด้านกระบวนการที่อ่อนแอลง และอุปสรรคต่อการตรวจสอบและการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ การพูดคุยอย่างสันติเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง อัตลักษณ์มลายู และการปกครองในอนาคตก็นำไปสู่การดำเนินคดีอาญาเช่นกัน ขณะที่การละเมิดร้ายแรงที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งยังคงมีช่องว่างด้านความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง พลวัตเหล่านี้จำกัดการอภิปรายสาธารณะและบั่นทอนการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในความพยายามแก้ไขความขัดแย้ง

ในการทบทวนรอบที่ 3 ประเทศไทยไม่ได้รับข้อเสนอแนะใดที่กล่าวถึงสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในปาตานี/จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม การประเมินนี้ระบุข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง 18 ข้อ เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงออกและพื้นที่พลเมือง นักปกป้องสิทธิมนุษยชน การทรมานและการบังคับให้สูญหาย สิทธิของชนกลุ่มน้อย และการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในชีวิตสาธารณะ ประเทศไทยรับไว้พิจารณา 17 ข้อ และรับทราบ 1 ข้อ ในจำนวนนี้ปฏิบัติครบถ้วนเพียง 1 ข้อ ปฏิบัติบางส่วน 8 ข้อ และยังไม่ได้ปฏิบัติ 9 ข้อ ประเทศไทยได้ดำเนินการที่สำคัญ รวมถึงการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 และการให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการสูญหายโดยถูกบังคับในปี 2567 แต่ช่องว่างสำคัญในการปฏิบัติยังคงอยู่ โดยเฉพาะด้านพื้นที่พลเมือง หลักประกันในการควบคุมตัว ความรับผิดชอบและการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในกระบวนการสันติภาพ

85 ครั้งที่ต่ออายุ
ของ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548
ในพื้นที่บางส่วนของปัตตานี ยะลา และนราธิวาส
ณ เดือนกรกฎาคม 2569

529
กรณีการสั้งหารนอกกระบวนการยุติธรรม
ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคง
บันทึกไว้ระหว่างปี 2547 ถึงต้นปี 2569

ข้อจำกัดของกรอบกฎหมายภายในที่ถูกบังคับใช้ในปาตานี จังหวัดชายแดนภาคใต้ (SBPs)

พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย (ปาตานี) ยังคงอยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงหลายฉบับที่ทับซ้อนกัน ซึ่งให้อำนาจอย่างมากแก่เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครอง ขณะเดียวกันก็จำกัดหลักประกันด้านกระบวนการทางกฎหมาย การกำกับดูแลที่เป็นอิสระ และการเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิผล

พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย (ปาตานี) ยังคงอยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงหลายฉบับที่ทับซ้อนกัน ซึ่งให้อำนาจอย่างมากแก่เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครอง ขณะเดียวกันก็จำกัดหลักประกันด้านกระบวนการทางกฎหมาย การกำกับดูแลที่เป็นอิสระ และการเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิผล

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457: กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ทหารอย่างมากในการตรวจค้น ยึดสิ่งของ ห้ามการกระทำหรือกิจกรรมต่าง ๆ และควบคุมตัวบุคคลโดยไม่ต้องมีหมายจับได้เป็นระยะเวลาสูงสุดเจ็ดวัน โดยมาตรา 16 จำกัดสิทธิในการเรียกร้องค่าชดเชยจากการใช้อำนาจบางประการตามกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการตรวจสอบความรับผิดและการเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิผล

พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548: มาตรา 12 อนุญาตให้ควบคุมตัวบุคคลโดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาได้เป็นระยะเวลาสูงสุด 30 วัน โดยต้องได้รับอนุญาตจากศาล และสามารถขอต่อระยะเวลาการควบคุมตัวได้ครั้งละไม่เกินเจ็ดวัน ผู้ถูกควบคุมตัวอาจถูกนำไปควบคุมไว้ในสถานที่ที่กำหนดซึ่งอยู่นอกระบบเรือนจำปกติ ขณะที่มาตรา 17 ให้ความคุ้มกันอย่างกว้างขวางแก่เจ้าหน้าที่จากความรับผิดทางแพ่ง ทางอาญา และทางวินัยสำหรับการกระทำภายใต้พระราชกำหนดดังกล่าว ซึ่งยิ่งจำกัดการเข้าถึงความยุติธรรม โดยในเดือนกรกฎาคม 2569 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติการขยายระยะเวลาการบังคับใช้พระราชกำหนดฯ เป็นครั้งที่ 85 ในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยให้มีผลตั้งแต่วันที่ 20 กรกฎาคม ถึงวันที่ 19 ตุลาคม 2569

พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551: กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ในการติดตามตรวจสอบและประเมินภัยคุกคามที่ถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติ ตลอดจนสั่งการและประสานงานหน่วยงานรัฐในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตความมั่นคงภายใน โดยในเดือนเมษายน 2569 คณะรัฐมนตรีได้ถอดอำเภอสุไหงโก-ลกออกจากพื้นที่ที่กำหนดดังกล่าว แต่ยังคงมาตรการรักษาความมั่นคงที่เข้มงวดภายใต้กฎหมายฉบับนี้ไว้ใน 19 อำเภอทั่วจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา

เอกสารสรุปข้อเท็จจริง UPR ฉบับนี้จัดทำโดย **คณะทำงานปาตานีเพื่อติดตามกลไกระหว่างประเทศ (Patani Working Group for Monitoring on International Mechanisms), สมัชชาประชาสังคมเพื่อสันติภาพ, มูลนิธิอาจารย์ฮัจยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โต๊ะมีนา, เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายพิเศษ (JASAD), มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, องค์กรเครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี (HAP), มูลนิธิตานะห์ กีตา (Tanah Kita Foundation), เดอะฮูแมน (The HOOMAN), เดอะ ปาตานี (The Patani), มูลนิธิมนุษยะ, ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมไทยเพื่อกระบวนการ UPR และกลไกสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ**

ข้อจำกัดของกรอบกฎหมายภายในที่ถูกบังคับใช้ในปาตานี จังหวัดชายแดนภาคใต้ (SBPs)

ประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์:

- มาตรา 116 (ความผิดฐานยุยงปลุกปั่น): ประมวลกฎหมายอาญากำหนดให้การแสดงออกต่อสาธารณะที่ถูกกล่าวหาว่ามีเจตนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือรัฐบาลโดยใช้กำลังหรือความรุนแรง ก่อให้เกิดความปั่นป่วน หรือความไม่พอใจที่อาจนำไปสู่ความไม่สงบ หรือชักชวนให้ประชาชนฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นความผิดทางอาญา
- มาตรา 209: กำหนดให้การเป็นสมาชิกของสมาคมลับที่ปกปิดวิธีการดำเนินการและมีวัตถุประสงค์ที่ผิดกฎหมายเป็นความผิดทางอาญา
- มาตรา 210: กำหนดให้การเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะบุคคลตั้งแต่ห้าคนขึ้นไปที่สมคบกันเพื่อกระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป เป็นความผิดทางอาญา
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (Computer Crime Act: CCA): มาตรา 14(3) กำหนดให้การนำข้อมูลเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งถือว่าเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติหรือการก่อการร้าย เป็นความผิดทางอาญา โดยในปาตานี บทบัญญัติเหล่านี้ถูก...

โดยมาตรา 116 และมาตรา 210 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ประกอบกับมาตรา 14(3) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดี ซึ่งมีสาเหตุมาจากการสัมมนาทางวิชาการและการจัดประชามติจำลองเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง (self-determination) นอกจากนี้ มาตรา 116, 209 และ 210 ยังถูกนำมาใช้ดำเนินคดีกับนักกิจกรรมทั้งหมด 9 คนที่จัดงาน Melayu Raya 2022 ซึ่งเป็นการรวมตัวทางวัฒนธรรมโดยสันติ โดยมีกิจกรรมเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายมลายูดั้งเดิม บทเพลง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของเยาวชน

พระราชบัญญัติข่าวกรองแห่งชาติ พ.ศ. 2562: กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจสำนักข่าวกรองแห่งชาติในการแสวงหาข้อมูลและเอกสารที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติ อีกทั้งยังจัดตั้งศูนย์ประสานข่าวกรองแห่งชาติ เพื่อประสานงานการรวบรวมข่าวกรอง ติดตามตรวจสอบ และประเมินภัยคุกคามที่ถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคง

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565: กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้การทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี และการบังคับบุคคลให้สูญหาย เป็นความผิดทางอาญา โดยมาตรา 22 กำหนดให้มีการบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การจับกุมจนถึงการส่งตัวบุคคลให้พนักงานสอบสวนหรือการปล่อยตัว เว้นแต่จะไม่สามารถบันทึกได้เนื่องจากมีเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ และกำหนดให้ต้องแจ้งหน่วยงานอัยการและฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องทราบโดยทันที กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดให้มีการจัดทำบันทึกการควบคุมตัวและวางหลักว่าด้วยความรับผิดของผู้บังคับบัญชา อย่างไรก็ตาม ในปี 2567 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานแห่งสหประชาชาติ (Committee against Torture: CAT) พบว่าหลักประกันเหล่านี้ยังไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงกรณีบุคคลที่ถูก “เชิญตัว” ไปสอบปากคำ ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นการกระทำที่จำกัดเสรีภาพของบุคคล

สภาพความเป็นจริงในพื้นที่

ความท้าทาย | **กรณี ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต**

ความท้าทายที่ 1: การพูดคุยอย่างสันติเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง อัตลักษณ์มลายู และอนาคตทางการเมืองของปาตานี ยังคงถูกทำให้เป็นอาชญากรรมและถูกมองเป็นภัยคุกคาม “ความมั่นคงของชาติ”

การแสดงออกอย่างสันติทางวิชาการ วัฒนธรรม และการเมืองเกี่ยวกับการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง อัตลักษณ์มลายู และการปกครองในอนาคตของปาตานี นำไปสู่การดำเนินคดีอาญาตามบทบัญญัติเรื่องยุยงปลุกปั่นและซ่องโจร พระราชกำหนดฉุกเฉิน และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การใช้กฎหมายและบทบัญญัติเหล่านี้กับการแสดงออกโดยไม่ใช้ความรุนแรงได้บีบพื้นที่พลเมืองและพื้นที่ทางการเมืองให้แคบลง และสร้างผลยับยั้งการแสดงออก (chilling effect) ต่อนักศึกษา นักกิจกรรม นักวิชาการ และภาคประชาสังคมที่ต้องการพูดคุยประเด็นทางการเมืองที่ละเอียดอ่อน เรื่องนี้มีความสำคัญเป็นพิเศษในบริบทของกระบวนการสันติภาพที่ดำเนินอยู่ ซึ่งการมีส่วนร่วมของสาธารณะอย่างมีความหมายต้องมีพื้นที่ให้ถกเถียงเรื่องประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ การกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง และรูปแบบการปกครองที่เป็นไปได้ในอนาคตของปาตานี โดยไม่ต้องกลัวการถูกดำเนินคดีอาญา

การเสวนาทางวิชาการเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเองกลายเป็นฐานของการดำเนินคดีอาญาต่อนักศึกษาและนักกิจกรรมในพื้นที่ห้าคน เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2566 Pelajar Bangsa กลุ่มนักศึกษานักกิจกรรม จัดงาน “สิทธิในการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเองและสันติภาพในปาตานี” ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในกิจกรรมประชามติจำลอง ผู้เข้าร่วมถูกถามว่า “ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าสิทธิในการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเองอนุญาตให้ประชาชนปาตานีลงคะแนนเสียงในการออกเสียงประชามติเพื่อเอกราชได้โดยชอบด้วยกฎหมาย” ทั้งห้าคนถูกฟ้องตามมาตรา 116 (ยุยงปลุกปั่น) และมาตรา 210 (ซ่องโจร) แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยจำเลยหนึ่งคนถูกฟ้องเพิ่มตามมาตรา 14(3) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ในข้อหานำเข้าข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการภายนอกและบุคคลทางการเมืองระดับชาติที่เข้าร่วมงานเดียวกันไม่ถูกดำเนินคดี ซึ่งก่อให้เกิดความกังวลเรื่องการบังคับใช้กฎหมายแบบเลือกปฏิบัติ

ในเดือนมกราคม 2568 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) พบว่าการดำเนินคดีที่เกิดจากการเสวนาของ Pelajar Bangsa จำกัดเสรีภาพในการแสดงออกเกินกว่าความได้สัดส่วนและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน กสม. เรียกร้องให้หน่วยงานความมั่นคงอำนวยความสะดวกแก่การแสดงออกอย่างสันติในที่สาธารณะ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสวนาและการปรึกษาหารือสาธารณะt

เอกสารสรุปข้อเท็จจริง UPR ฉบับนี้จัดทำโดย คณะทำงานปาตานีเพื่อติดตามกลไกระหว่างประเทศ (Patani Working Group for Monitoring on International Mechanisms), สมัชชาประชาสังคมเพื่อสันติภาพ, มูลนิธิอาจารย์ฮัจยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โต๊ะมีนา, เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายพิเศษ (JASAD), มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, องค์กรเครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี (HAP), มูลนิธิตานะห์ กีตา (Tanah Kita Foundation), เดอะฮูแมน (The HOOMAN), เดอะ ปาตานี (The Patani), มูลนิธิมนุษยะ, ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมไทยเพื่อกระบวนการ UPR และกลไกสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาต

สภาพความเป็นจริงในพื้นที่

ความท้าทาย

กรณี ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต

ประชาชนประมาณ 15,000 คน ซึ่งหลายคนแต่งกายด้วยชุดมลายูดั้งเดิม เข้าร่วมงานมลายูรายอ 2565 (Melayu Raya 2022) ที่จัดขึ้นโดยเยาวชน ณ หาดวาสุกรี จังหวัดปัตตานี

นักกิจกรรมชาวมลายูมุสลิม 9 คนที่ร่วมจัดงานถูกดำเนินคดีในข้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “ความมั่นคงของชาติ” ตามประมวลกฎหมายอาญาและพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

แหล่งที่มา: สภาประชาสังคมชายแดนใต้ (Civil Society Assembly for Peace) / Facebook (2565)

แม้จะมีข้อค้นพบนี้ คดีก็ยังดำเนินสู่การพิจารณา โดยการสืบพยานเสร็จสิ้นในเดือนสิงหาคม 2569 ต่อมาศาลจังหวัดปัตตานีเลื่อนการพิจารณาไปจนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2569 เพื่อรอการพิจารณาว่าคดีอยู่ในขอบเขตของ **พระราชบัญญัติสร้างเสริมสังคมสันติสุข พ.ศ. 2569** หรือไม่ พระราชบัญญัติดังกล่าวซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2569 ให้นิรโทษกรรมบางคดีที่เกิดจากการชุมนุมหรือการแสดงออกที่มีแรงจูงใจทางการเมืองระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2548 ถึง 16 กรกฎาคม 2568 หากพบว่าคดีที่ค้างอยู่เข้าข่ายพระราชบัญญัตินี้ ให้ยุติการดำเนินคดี

การรวมตัวเพื่อแสดงออกทางวัฒนธรรมขนาดใหญ่ของประชาชนเชื้อสายมลายูมุสลิมก็นำไปสู่การดำเนินคดีอาญาเช่นกัน เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2565 สภาประชาสังคมชายแดนใต้ (CAP) จัดงานมลายูรายอ 2565 (Melayu Raya 2022) ที่หาดวาสุกรี จังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วมประมาณ 15,000 คน หลายคนแต่งกายแบบมลายูดั้งเดิม งานมีเป้าหมายเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เยาวชนมีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม และสนับสนุนกระบวนการสันติภาพ นักกิจกรรมมลายูมุสลิมเก้าคน **(Mayu Chena, Muhammad Aladi Khengni, Anas Kuree, Sobri Sai, Salahuddin Kadam, Zulkifli Kame, Samri Talee, Mahmud Buesa, Hassan Yamadeebu)** ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานถูกฟ้องตามมาตรา 116 (ยุยงปลุกปั่น) มาตรา 209 (อั้งยี่) และมาตรา 210 (ซ่องโจร) แห่งประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งตามพระราชกำหนดฉุกเฉิน ก่อนถูกฟ้อง มีรายงานว่านักกิจกรรมถูกหน่วยงานความมั่นคงเตือนให้หยุดจัดการเสวนาสาธารณะ เวิร์กช็อปสันติภาพ และกิจกรรมรำลึก รวมถึงวันรำลึกตากใบและวันสตรีสากล มิฉะนั้นจะถูกจำคุก สูญหาย หรือเสียชีวิต

กสม. ไม่พบหลักฐานว่าการรวมตัวในปี 2565 เกี่ยวข้องกับความรุนแรง อาวุธ หรือการยุยงปลุกปั่น และสรุปว่าการดำเนินคดีต่อนักกิจกรรมทั้งเก้าคนเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกอย่างไม่ได้สัดส่วนและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หกวันหลังจาก กสม. ประกาศข้อค้นพบต่อสาธารณะเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2568 อัยการจังหวัดปัตตานีฟ้องนักกิจกรรมทั้งเก้าคน โดยกำหนดหลักประกันคนละ 70,000 บาท

ผู้ได้รับอาณัติภายใต้กลไกขั้นตอนพิเศษของสหประชาชาติห้าคนแสดงความกังวลอย่างยิ่งในเวลาต่อมาว่า ข้อกล่าวหาดูเหมือนเกิดจากการที่นักกิจกรรมเข้าร่วมงานอย่างสันติ และเตือนว่าการดำเนินคดีดังกล่าวอาจสร้างผลยับยั้งต่อเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุมโดยสงบ รวมทั้งทำให้ผู้คนไม่กล้าเข้าร่วมชีวิตทางวัฒนธรรมและสาธารณะ

ความท้าทายที่ 2: กฎหมายความมั่นคงพิเศษจำกัดการเข้าถึงความยุติธรรมและทำให้หลักประกันด้านกระบวนการอ่อนแอลง

กฎหมายความมั่นคงพิเศษยังคงอนุญาตให้ควบคุมตัวเป็นเวลานานนอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กฎอัยการศึกอนุญาตให้ควบคุมตัวได้สูงสุดเจ็ดวันโดยไม่มีหมายหรือข้อกล่าวหา ขณะที่พระราชกำหนดฉุกเฉินอนุญาตให้ควบคุมตัวได้สูงสุด 30 วันโดยไม่มีข้อกล่าวหา เมื่อรวมกัน บุคคลอาจถูกควบคุมตัวได้นานถึง 37 วันโดยไม่มีข้อกล่าวหาหรือการตรวจสอบโดยศาลอย่างมีประสิทธิภาพ ในเดือนกรกฎาคม 2569 คณะรัฐมนตรีต่ออายุพระราชกำหนดฉุกเฉินเป็นครั้งที่ 85 โดยขยายในบางพื้นที่ของปัตตานี ยะลา และนราธิวาสไปจนถึงวันที่ 19 ตุลาคม 2569

อำนาจเหล่านี้จำกัดการเข้าถึงความยุติธรรมในช่วงที่หลักประกันสำคัญที่สุด ในปี 2567 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานพบว่าผู้ถูกควบคุมตัวภายใต้กรอบกฎหมายเหล่านี้มักถูกปฏิเสธการเยี่ยม รวมถึงการเยี่ยมจากทนายความ และบางกรณีถูกควบคุมตัวโดยไม่สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ (incommunicado) คณะกรรมการยังพบว่าหลักประกันภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมาน พ.ศ. 2565 ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงกรณีที่บุคคลถูก “เชิญ” ไปสอบถามแต่เสรีภาพถูกจำกัดโดยปริยาย ในเดือนพฤษภาคม 2569 องค์การต่อต้านการทรมานโลก (OMCT) ก็เตือนเช่นกันว่ากฎหมายความมั่นคง มาตรการฉุกเฉิน และแนวปฏิบัติตามกฎอัยการศึกในพื้นที่อาจหลีกเลี่ยงหรือกัดกร่อนหลักประกันต่อต้านการทรมาน

เอกสารบันทึกของชุมชนล่าสุดชี้ว่าการควบคุมตัวภายใต้กฎหมายความมั่นคงพิเศษเหล่านี้ยังดำเนินอยู่ ระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายน 2569 มีรายงานว่าประชาชน 23 คนในยะลาถูกควบคุมตัวเจ็ดวันภายใต้กฎอัยการศึกและถูกควบคุมตัวต่อภายใต้พระราชกำหนดฉุกเฉิน

ในเดือนเมษายน 2568 Nasri Tugae อายุ 22 ปี ถูกจับกุมภายใต้กฎอัยการศึกและถูกนำตัวไปยังค่ายอิงคยุทธบริหารในจังหวัดปัตตานี เขาถูกควบคุมตัว 26 วันก่อนได้รับการปล่อยตัวโดยไม่มีข้อกล่าวหา

สองเดือนก่อนหน้านั้น นักข่าวอาสาสมัคร Abdulafir Seng ถูกนำตัวจากบ้านไปยังค่ายทหารแห่งเดียวกันภายใต้กฎอัยการศึก และถูกควบคุมตัวเจ็ดวันโดยไม่มีข้อกล่าวหาอย่างเป็นทางการ เมื่อครบกำหนดควบคุมตัว ถูกย้ายไปอยู่ในความควบคุมของตำรวจทันที ถูกแจ้งข้อหายุยงปลุกปั่นและความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และถูกนำตัวไปศาลจังหวัดปัตตานี

การตรวจสอบอย่างเป็นอิสระต่อการควบคุมตัวเช่นนี้ก็ถูกจำกัดด้วย ในปี 2567 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานพบว่า กสม. ถูกปฏิเสธการเข้าถึงสถานที่ควบคุมตัวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกจำกัดการเคลื่อนไหวภายในสถานที่ และเผชิญอุปสรรคในการสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นการลับ

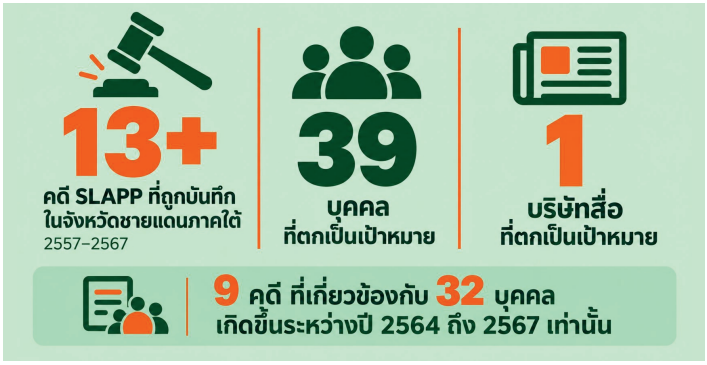
เอกสารสรุปข้อเท็จจริง UPR ฉบับนี้จัดทำโดย **คณะทำงานปาตานีเพื่อติดตามกลไกระหว่างประเทศ (Patani Working Group for Monitoring on International Mechanisms), สมัชชาประชาสังคมเพื่อสันติภาพ, มูลนิธิอาจารย์ฮัจยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โต๊ะมีนา, เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายพิเศษ (JASAD), มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, องค์กรเครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี (HAP), มูลนิธิตานะห์ กีตา (Tanah Kita Foundation), เดอะฮูแมน (The HOOMAN), เดอะ ปาตานี (The Patani), มูลนิธิมนุษยะ, ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมไทยเพื่อกระบวนการ UPR และกลไกสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ**

สภาพความเป็นจริงในพื้นที่

ความท้าทาย | กรณี ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต

ความท้าทายที่ 3: การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ (lawfare) และการคุกคามด้วยกระบวนการยุติธรรมจำกัดพื้นที่พลเมืองของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและผู้ปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรม

นักปกป้องสิทธิมนุษยชน นักข่าว และผู้ปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงเผชิญการร้องทุกข์กล่าวโทษและการดำเนินคดีอาญาที่เชื่อมโยงกับการแสดงออกเพื่อประโยชน์สาธารณะ การตรวจสอบการกระทำของรัฐ และการช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง การดำเนินคดีเช่นนี้อาจยับยั้งการติดตามตรวจสอบสิทธิมนุษยชน การวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐ งานสื่อสารมวลชน และการช่วยเหลือโดยชุมชน ก่อให้เกิดผลยับยั้งการแสดงออกต่อพื้นที่พลเมือง
แม้ประเทศไทยจะรับไว้พิจารณาข้อเสนอแนะ UPR รอบที่ 3 ให้ตรากฎหมายคุ้มครองจากการฟ้องคดีเพื่อปิดปากการมีส่วนร่วมของประชาชน (SLAPP) แต่ประเทศไทยยังไม่ได้จัดทำหลักประกันที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพต่อการฟ้องคดีโดยมิชอบ มาตรา 161/1 และ 165/2 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอนุญาตให้ศาลยกฟ้องคำฟ้องคดีอาญาของเอกชนบางประเภทที่ยื่นโดยไม่สุจริต และให้จำเลยโต้แย้งข้อเท็จจริงของคดีดังกล่าวในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองเหล่านี้ยังไม่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ และใช้กับคดีที่เอกชนผู้ร้องทุกข์เป็นผู้ริเริ่มเท่านั้น ทำให้คดีแพ่งและคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องอยู่นอกขอบเขตโดยตรง

กลุ่มด้วยใจ (Duayjai Group) บันทึกคดี SLAPP อย่างน้อย 13 คดีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกี่ยวข้องกับบุคคล 39 คนและบริษัทสื่อหนึ่งแห่ง ระหว่างปี 2557 ถึง 2567 โดยเก้าคดีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล 32 คนเกิดขึ้นระหว่างปี 2564 ถึง 2567 เท่านั้น นักปกป้องสิทธิมนุษยชนในพื้นที่รายงานว่าการดำเนินคดีเช่นนี้ทำให้นักปกป้องลดการรณรงค์ ทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอ่อนแอลง และทำให้นักข่าวไม่กล้าทำข่าวประเด็นสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค การดำเนินคดียังมุ่งเป้าไปที่นักปกป้องสิทธิมนุษยชน นักกิจกรรม และนักข่าวทั่วจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้น รวมถึงผู้ที่ตรวจสอบหรือเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำของรัฐ และผู้ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม โดยใช้กระบวนการทางกฎหมายในลักษณะที่ปิดปากการแสดงออกอย่างสันติ

นอกจากนี้ การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมยังกลายเป็นเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา Saharee Jehlong ผู้ก่อตั้งชมรมพ่อบ้านใจกล้า (Butler's Club) จัดตั้งโครงการนี้ในปี 2564 เพื่อระดมทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพและทุนการศึกษาสำหรับหญิงม่ายและเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการเสียชีวิตในการปะทะหรือปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง ในเดือนมกราคม 2567 กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) แจ้งข้อกล่าวหาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และฉ้อโกงประชาชน ในประเด็นการระดมทุนออนไลน์ของโครงการ โดยกล่าวหาว่าโพสต์มีข้อมูลเท็จหรือบิดเบือน และเงินบริจาคถูกนำไปใช้ผิดจากวัตถุประสงค์ที่แจ้งไว้ คดีนี้ตามหลังการตรวจค้นบ้านเมื่อเดือนมีนาคม 2566 ซึ่งเจ้าหน้าที่ยึดโน้ตบุ๊กสองเครื่อง

อีกคดีหนึ่ง ผู้หญิงนักปกป้องสิทธิมนุษยชน Anchana Heemmina ถูกดำเนินคดีจากโพสต์เฟซบุ๊กเมื่อเดือนพฤษภาคม 2567 เรื่องค่าน้ำประปาค้างชำระ 20,000 บาทที่หน่วยทหารหน่วยหนึ่งค้างมัสยิดในพื้นที่ ตอนแรกระบุอำเภอผิด แต่แก้ไขโพสต์ภายใน 30 นาที กระนั้น การร้องทุกข์ของกองทัพเรือไทยนำไปสู่การฟ้องตามมาตรา 14(1) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ในเดือนกรกฎาคม 2568 ในเดือนพฤศจิกายน 2568 ศาลจังหวัดนราธิวาสยกฟ้อง โดยพบว่าไม่มีเจตนาฉ้อโกงหรือหลอกลวง และสังเกตว่าได้แก้ไขข้อผิดพลาดโดยเร็ว ศาลยังรับรองว่าเป็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชน และพบว่าโพสต์มุ่งดึงความสนใจต่อปัญหาที่ต้องแก้ไข

ในเดือนพฤษภาคม 2569 ประธานศาลฎีกาออกข้อเสนอแนะว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาโดยไม่สุจริต เพื่ออำนวยความสะดวกในการยกฟ้องตั้งแต่ชั้นต้นต่อคำร้องทุกข์คดีอาญาของเอกชนที่เป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะมีผลทางกฎหมายจำกัด และไม่ครอบคลุมคดีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องหรือคดีแพ่งโดยตรง

นักปกป้องสิทธิมนุษยชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังแสดงความกังวลว่าร่างกฎหมายต่อต้าน SLAPP ที่กระทรวงยุติธรรมเสนออาจไม่ให้หลักประกันที่ชัดเจนต่อการฟ้องคดีโดยมิชอบ ตามร่างดังกล่าว พนักงานอัยการและผู้พิพากษาต้องประเมินว่า "ประโยชน์สาธารณะ" ในการยกฟ้องมีน้ำหนักมากกว่า "ประโยชน์สาธารณะ" ในการให้คดีดำเนินต่อไปหรือไม่ หากไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจนกว่านี้ แนวทางนี้อาจทำให้การคุ้มครองอ่อนแอลงแทนที่จะเข้มแข็งขึ้น

ความท้าทายที่ 4: การลอยนวลพ้นผิดเชิงโครงสร้างปฏิเสธความจริง ความรับผิดชอบ และการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้เสียหาย

การละเมิดร้ายแรงที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีความล้มเหลวด้านความรับผิดชอบและการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ผู้เสียหายและครอบครัวเผชิญอุปสรรคในการได้รับการสอบสวนอย่างเป็นอิสระ ความรับผิดทางอาญา ความจริง และการชดใช้เยียวยาที่เพียงพอ บทบัญญัติทางกฎหมายภายใต้กรอบความมั่นคงยังคงมีข้อกำหนดยกเว้นความรับผิดทั้งทางอาญาและทางแพ่ง ในปี 2567 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานระบุโดยเฉพาะมาตรา 17 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก ว่าเป็นบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าว

เหตุโจมตีครั้งใหญ่ในปี 2569 ก่อให้เกิดความกังวลอย่างร้ายแรงเรื่องความรับผิดชอบต่อความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2569 Kamolsak Leewamoh สส. นราธิวาส รอดจากการถูกยิง โดยคนขับรถและตำรวจคุ้มกันบาดเจ็บสาหัส การสอบข้อเท็จจริงของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ยืนยันในเวลาต่อมาว่ารถที่ใช้ในการโจมตีเป็นรถราชการที่มอบหมายให้ กอ.รมน. นราธิวาส ก่อให้เกิดคำถามเร่งด่วนว่าทรัพยากรของรัฐถูกนำมาใช้ในการโจมตีได้อย่างไร และผู้รับผิดชอบ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จะถูกสอบสวนและรับผิดอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

เอกสารสรุปข้อเท็จจริง UPR ฉบับนี้จัดทำโดย **คณะทำงานปาตานีเพื่อติดตามกลไกระหว่างประเทศ (Patani Working Group for Monitoring on International Mechanisms), สมัชชาประชาสังคมเพื่อสันติภาพ, มูลนิธิอาจารย์ฮัจยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โต๊ะมีนา, เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายพิเศษ (JASAD), มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, องค์กรเครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี (HAP), มูลนิธิตานะห์ กีตา (Tanah Kita Foundation), เดอะฮูแมน (The HOOMAN), เดอะ ปาตานี (The Patani), มูลนิธิมนุษยะ, ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมไทยเพื่อกระบวนการ UPR และกลไกสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ**

สภาพความเป็นจริงในพื้นที่

ความท้าทาย

การสิ้นสุดของอายุความอาจปิดกั้นความรับผิดทางอาญาสำหรับการละเมิดร้ายแรงอย่างถาวร แม้ประเทศไทยจะตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหายในปี 2565 และให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการสูญหายโดยถูกบังคับในปี 2567 คณะกรรมการต่อต้านการทรมานพบว่าพระราชบัญญัติไม่ได้ยกเลิกอายุความสำหรับการทรมานและการบังคับให้สูญหาย ช่องว่างในการปฏิบัติยังคงอยู่ โดยความล่าช้าและอุปสรรคด้านกระบวนการยังคงบั่นทอนการสอบสวนที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพภายใต้พระราชบัญญัตินี้

20 ปีที่ไร้ความยุติธรรม: ตากใบ สมาชิกชุมชนเรียกร้องความยุติธรรมบริเวณหลุมฝังศพหมู่ของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์สังหารหมู่ตากใบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 ในจังหวัดนราธิวาส ยี่สิบปีต่อมา คดีขาดอายุความโดยไม่มีจำเลยรายใดถูกนำตัวขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาล ส่งผลให้กระบวนการดำเนินคดีอาญาสิ้นสุดลงโดยไม่มีผู้กระทำผิดต้องรับผิด

แหล่งที่มา: Tohlala / AFP (25 ตุลาคม 2567)

กรณี ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต

คดี “เหตุสังหารหมู่ตากใบ” ยังคงเป็นตัวอย่างสำคัญของผลที่ตามมาจากความรับผิดชอบที่ล่าช้า เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 มีผู้เสียชีวิต 85 คนหลังการสลายการชุมนุมในจังหวัดนราธิวาส รวมถึง 78 คนที่เสียชีวิตระหว่างถูกขนส่งในรถบรรทุกทหารหลังถูกควบคุมตัว ในปี 2567 ผู้เสียหายและญาติดำเนินคดีอาญาและศาลจังหวัดนราธิวาสพบว่ามีหลักฐานเพียงพอที่จะนำอดีตเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองระดับสูงเจ็ดคนขึ้นพิจารณาคดี อัยการสูงสุดสั่งฟ้องผู้ต้องสงสัยแปดคนแยกต่างหาก ซึ่งหนึ่งคนซ้ำกับคดีแรก ทำให้ผู้ถูกกล่าวหารวม 14 คน อย่างไรก็ตาม ไม่มีผู้ใดถูกนำตัวขึ้นศาลก่อนอายุความ 20 ปีสิ้นสุดลงในวันที่ 25 ตุลาคม 2567 ทำให้การดำเนินคดียุติลงโดยไม่มีความรับผิดทางอาญา

ต่อมาคณะกรรมการต่อต้านการทรมานแสดงความเสียใจอย่างยิ่งที่การสิ้นสุดของอายุความทำให้การดำเนินคดียุติลง โดยไม่มีผู้รับผิดชอบถูกนำตัวมาลงโทษ

ความล้มเหลวด้านความรับผิดชอบเหล่านี้ไม่ใช่กรณีเฉพาะ ทั่วจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและครอบครัวยังคงเผชิญความกลัวการตอบโต้ ความไม่ไว้วางใจสถาบันของรัฐ และความกังวลเรื่องความเป็นอิสระของหน่วยงานสอบสวนเมื่อแสวงหาความยุติธรรม

ขนาดของการสังหารเผยให้เห็นรูปแบบที่กว้างขึ้นของการลอยนวลพ้นผิด การติดตามของ JASAD จัดประเภทการเสียชีวิต 526 รายที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงระหว่างปี 2547 ถึง 2568 เป็นการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม โดยมีอีกสามกรณีที่บันทึกในช่วงต้นปี 2569

ความท้าทายที่ 5: อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายและการกำกับดูแลโดยพลเรือนในกระบวนการสันติภาพ

ความท้าทาย

กระบวนการสันติภาพยังขาดกรอบกฎหมายอย่างเป็นทางการที่ครอบคลุม และยังไม่โปร่งใสเพียงพอ โดยการตัดสินใจกระจุกตัวอยู่ในโครงสร้างฝ่ายบริหารและความมั่นคงแห่งชาติ กรอบปัจจุบันไม่ได้กำหนดการกำกับดูแลของรัฐสภาอย่างสม่ำเสมอ หรือการติดตามอย่างเป็นอิสระต่อกระบวนการสันติภาพโดยรวม และไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าข้อมูลจากชุมชนจะหล่อหลอมท่าทีหรือผลลัพธ์ของการเจรจาอย่างไร

การปรึกษาหารือสาธารณะไม่อาจมีความหมายได้หากไม่มีพื้นที่พลเมืองที่ปลอดภัยและอิทธิพลที่แท้จริงต่อการตัดสินใจ การดำเนินคดีอาญาจากการพูดคุยอย่างสันติเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง ร่วมกับการสอดส่องและข่มขู่นักกิจกรรมและนักปกป้องสิทธิมนุษยชนปาตานีที่มีการบันทึกไว้ จำกัดการมีส่วนร่วมในประเด็นที่กระบวนการสันติภาพเองมุ่งแก้ไข ผู้หญิงยังคงถูกกีดกันเป็นพิเศษจากการตัดสินใจในสาระสำคัญของการเจรจาสันติภาพ

กรณี ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต

การปรับโครงสร้างปี 2569 สะท้อนการที่อำนาจยังคงกระจุกตัวอยู่ในโครงสร้างด้านความมั่นคงแห่งชาติ
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 148/2569 แต่งตั้งฐนัตถ์ สุวรรณานนท์ ผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ เป็นหัวหน้าคณะพูดคุยสันติสุข รัฐบาลอธิบายการแต่งตั้งว่า “มาจากฝ่ายพลเรือน” อย่างไรก็ตาม คำสั่งกำหนดให้การพูดคุยดำเนินไปตามนโยบาย แนวทาง หรือมาตรการที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ นายกรัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีกำหนด ให้หัวหน้าคณะเสนอข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานเหล่านั้นเพื่อตัดสินใจเชิงนโยบาย และกำหนดให้สภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นฝ่ายเลขานุการ

ยังมีความขัดแย้งอย่างชัดเจนระหว่างการปรึกษาหารือสาธารณะที่สัญญาไว้ กับการปฏิบัติต่อการพูดคุยทางการเมืองอย่างสันติ
หลักการทั่วไปของกระบวนการพูดคุยสันติสุข (General Principles of the Peace Dialogue Process) กำหนดให้คู่พูดคุยพยายามจัดตั้งกลไกปรึกษาหารือสาธารณะที่ปลอดภัยและครอบคลุม บนพื้นฐานของศักดิศรี ความปลอดภัย และเสรีภาพในการแสดงออก แต่การเสวนาทางวิชาการเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเองที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในปี 2566 นำไปสู่การฟ้องนักศึกษาและนักกิจกรรมห้าคนในข้อหายุยงปลุกปั่นและซ่องโจร

ผู้หญิงยังคงถูกกีดกันเป็นส่วนใหญ่จากการตัดสินใจในสาระสำคัญ ในปี 2568 คณะกรรมการ CEDAW พบ “การแทบไม่มีผู้หญิงในการเจรจาสันติภาพ” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การมีส่วนร่วมของผู้หญิงยังถูกอธิบายจากภายในภูมิภาคว่าเป็นเพียงสัญลักษณ์มากกว่าการตัดสินใจ โดยผู้หญิงนักปกป้องสิทธิมนุษยชนมุสลิมคนหนึ่งอธิบายว่าผู้หญิงในการพูดคุยสันติภาพเป็น “ไม้ประดับ ไม่ใช่ผู้ตัดสินใจ”

คำแถลงล่าสุดของรัฐบาลส่งสัญญาณการเปิดกว้างต่อประเด็นทางการเมืองในสาระสำคัญ แต่ยังไม่แก้ช่องว่างด้านการมีส่วนร่วม
ในเดือนสิงหาคม 2569 หัวหน้าคณะพูดคุยสันติสุขเสนอต่อสาธารณะให้เปิดการหารือเรื่องรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้อีกครั้ง และวางแผนให้มีการปรึกษาหารือสาธารณะ ตามด้วยการหารือที่เกี่ยวข้องกับตัวแทนของ BRN หรือบุคคลที่ขบวนการไว้วางใจ เจ้าหน้าที่ไทย และผู้เชี่ยวชาญด้านการกระจายอำนาจและรูปแบบการปกครองอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม แนวทางที่ประกาศต่อสาธารณะไม่ได้ระบุว่าผลของการปรึกษาหารือเหล่านั้นจะนำเข้าสู่การตัดสินใจเจรจาหรือข้อตกลงในที่สุดอย่างไร

เอกสารสรุปข้อเท็จจริง UPR ฉบับนี้จัดทำโดย **คณะทำงานปาตานีเพื่อติดตามกลไกระหว่างประเทศ (Patani Working Group for Monitoring on International Mechanisms), สมัชชาประชาสังคมเพื่อสันติภาพ, มูลนิธิอาจารย์ฮัจยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โต๊ะมีนา, เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายพิเศษ (JASAD), มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, องค์กรเครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี (HAP), มูลนิธิตานะห์ กีตา (Tanah Kita Foundation), เดอะฮูแมน (The HOOMAN), เดอะ ปาตานี (The Patani), มูลนิธิมนุษยะ, ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมไทยเพื่อกระบวนการ UPR และกลไกสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ**

สภาพความเป็นจริงในพื้นที่

ความท้าทาย | **กรณี ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต**

ข้อเรียกร้องให้มีกระบวนการที่มีส่วนร่วมมากขึ้นยังคงเร่งด่วน
เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2569 องค์กรและเครือข่ายภาคประชาสังคม 28 แห่งนำเสนอ “วาระร่วมชายแดนใต้” 16 ข้อ ซึ่งข้อเสนอแรกเรียกร้องการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของประชาชน ภาคประชาสังคม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบในกระบวนการสันติภาพ ขณะที่อีกข้อเรียกร้องให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพมากขึ้นและคุ้มครองการแสดงออกทางการเมืองและวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย

1. ต่อความท้าทายที่ 1: การพูดคุยอย่างสันติเรื่องการกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง อัตลักษณ์มลายู และอนาคตทางการเมืองของปาตานี ยังคงถูกทำให้เป็นอาชญากรรมและถูกมองเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของชาติ

1.1 ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ UPR รอบที่ 3 ของสาธารณรัฐเกาหลี (2564) และข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (2560) สร้างหลักประกันว่ากฎหมายอาญาและกฎหมายความมั่นคงที่กระทบเสรีภาพในการแสดงออกและการสมาคมสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และไม่ถูกใช้ปราบปรามการพูดคุยอย่างสันติเรื่องประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์มลายู การกำหนดเจตจำนงด้วยตนเอง และการปกครองในอนาคตของปาตานี

1.2 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (2560) สร้างหลักประกันว่าข้อจำกัดใด ๆ ต่อการแสดงออกทางการเมืองอย่างสันติเป็นไปตามข้อกำหนดที่เข้มงวดเรื่องความจำเป็นและความได้สัดส่วน และจัดการฝึกอบรมที่เหมาะสมแก่ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเรื่องการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออก

2. ต่อความท้าทายที่ 2: กฎหมายความมั่นคงพิเศษจำกัดการเข้าถึงความยุติธรรมและทำให้หลักประกันด้านกระบวนการอ่อนแอลง

2.1 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CERD (2565) ข้อเสนอแนะติดตามผลของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (2563) และข้อสังเกตเชิงสรุป (2560) ยกเลิกกฎอัยการศึกและพระราชกำหนดฉุกเฉินในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยไม่ชักช้า

2.2 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) รับประกันทั้งในกฎหมายและในทางปฏิบัติว่ามีการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการจับกุมหรือควบคุมตัวโดยศาลภายในอย่างช้าที่สุด 48 ชั่วโมง การเข้าถึงทนายความตั้งแต่เริ่มควบคุมตัว และการแจ้งญาติหรือบุคคลอื่นที่ผู้ถูกควบคุมตัวเลือกทันที

2.3 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) รับประกันว่า กสม. เข้าถึงสถานที่ควบคุมตัวทั้งหมดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเป็นอิสระ ไม่ถูกขัดขวาง และโดยไม่แจ้งล่วงหน้า รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นการลับ และเพิ่มบทบาทของภาคประชาสังคมในการติดตามสถานที่ควบคุมตัว

2.4 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) สร้างหลักประกันว่าหลักประกันทางกฎหมายขั้นพื้นฐานทั้งหมดใช้ตั้งแต่ต้น เมื่อใดก็ตามที่เสรีภาพของบุคคลถูกจำกัดโดยปริยาย รวมถึงกรณีที่บุคคลถูก “เชิญ” ไปสอบถามแต่ไม่มีอิสระที่จะออกไป

สำหรับข้อมูล หลักฐาน และสถิติเพิ่มเติม โปรดดูรายการอ้างอิง และ/หรือติดต่อ:
Abdulloh Hjmaroning, มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (Muslim Attorney Centre). อีเมล: babymac11@gmail.com

ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย

3. ต่อความท้าทายที่ 3: การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือและการคุกคามด้วยกระบวนการยุติธรรมจำกัดพื้นที่พลเมืองของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและผู้ปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรม

3.1 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) และข้อเสนอแนะ UPR รอบที่ 3 ของเบลเยียม (2564) ตรากฎหมายคุ้มครองจาก SLAPP ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงผ่านกฎหมายต่อต้าน SLAPP ฉบับเฉพาะ

3.2 สร้างหลักประกันว่าบุคคลจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาเพียงเพราะให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมหรือการสนับสนุนทางสังคมที่ชอบธรรม ทำงานสื่อสารมวลชน หรือติดตามตรวจสอบสิทธิมนุษยชน และทบทวนคดีที่ค้างอยู่ซึ่งเกิดจากกิจกรรมเหล่านี้เท่านั้น

3.3 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) และข้อเสนอแนะ UPR รอบที่ 3 ของอิตาลี (2564) สร้างหลักประกันว่านักปกป้องสิทธิมนุษยชนทำงานที่ชอบธรรมของตนได้โดยปราศจากการข่มขู่ การตอบโต้ การคุกคาม และการคุกคามด้วยกระบวนการยุติธรรม และสอบสวนการละเมิดที่มีรายงานอย่างรวดเร็วและเป็นกลาง พร้อมจัดให้มีการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ

4. ต่อความท้าทายที่ 4: การลอยนวลพ้นผิดเชิงโครงสร้างปฏิเสธความจริง ความรับผิดชอบ และการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้เสียหาย

4.1 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) สร้างหลักประกันว่าการทรมานและการบังคับให้สูญหายไม่อยู่ภายใต้อายุความใด ๆ

4.2 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) ยกเลิกข้อกำหนดยกเว้นความรับผิดทางอาญาและทางแพ่งที่อาจคุ้มครองผู้กระทำการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายจากความรับผิด รวมถึงมาตรา 17 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก

4.3 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) ข้อสังเกตเชิงสรุปของ CERD (2565) ข้อเสนอแนะ UPR รอบที่ 3 ของแคนาดา (2564) และข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (2560) สร้างหลักประกันว่ามีการสอบสวนอย่างรวดเร็ว รอบด้าน และเป็นกลางต่อข้อกล่าวหาเรื่องการทรมาน การบังคับให้สูญหาย การสังหารนอกกระบวนการยุติธรรม และการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคง และดำเนินคดีผู้รับผิดชอบ

4.4 ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CAT (2567) ข้อสังเกตเชิงสรุปของ CERD (2565) และข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (2560) สร้างหลักประกันว่าผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงเข้าถึงการเยียวยาและการชดใช้เต็มจำนวนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงค่าชดเชยที่เป็นธรรมและเพียงพอ และการฟื้นฟู

4.5 สร้างหลักประกันการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพจากการตอบโต้สำหรับผู้เสียหาย ครอบครัว พยาน และผู้อื่นที่แสวงหาความรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรง

สำหรับข้อมูล หลักฐาน และสถิติเพิ่มเติม โปรดดูรายการอ้างอิง และ/หรือติดต่อ:
Abdulloh Hjmaroning, มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (Muslim Attorney Centre). อีเมล: babymac11@gmail.com

ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย

5. ต่อความท้าทายที่ 5: อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายและการกำกับดูแลโดยพลเรือนในกระบวนการสันติภาพ

5.1	จัดตั้งกรอบอย่างเป็นทางการที่นำโดยพลเรือนสำหรับกระบวนการสันติภาพ พร้อมอาณัติและกรอบเวลาที่ชัดเจน การกำกับดูแลของรัฐสภาอย่างสม่ำเสมอ และการติดตามการดำเนินการอย่างเป็นอิสระ
5.2	จัดให้มีการปรึกษาหารือสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ ปลอดภัย และครอบคลุมกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ภาคประชาสังคม ผู้หญิง เยาวชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นอื่น ๆ ตลอดกระบวนการสันติภาพ
5.3	ปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุปของ CEDAW (2568) และข้อเสนอแนะ UPR รอบที่ 3 ของแคนาดา (2564) สร้างหลักประกันการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและมีความหมายของผู้หญิง โดยก้าวไปสู่สัดส่วน 50:50 ในทุกขั้นตอนของกระบวนการเจรจาสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงในฐานะผู้เจรจา ผู้ไกล่เกลี่ย และผู้ลงนาม

SCAN HERE

สแกนเพื่ออ่าน **รายงานร่วมภาคประชาสังคมต่อกระบวนการ UPR ว่าด้วยระบบยุติธรรมในปาตานี**

SCAN HERE

สแกนเพื่ออ่าน **รายงานร่วมภาคประชาสังคมต่อกระบวนการ UPR ว่าด้วยการบ่อนทำลายสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองอย่างเป็นระบบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย**

สำหรับข้อมูล หลักฐาน และสถิติเพิ่มเติม โปรดดูรายการอ้างอิง และ/หรือติดต่อ:
Abdulloh Hjmaroning, มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (Muslim Attorney Centre). อีเมล: babymac11@gmail.com